

En bevægelse, der er parat til at ofre rødderne

Af Jens Skou Olsen & Oleg Koefoed

En samtale mellem Jens Skou Olsen, bassist og komponist og Oleg Koefoed, filosof om mandlige værdier, bevægelse, uansvarlighed og virtuositet. Samtalen undersøger det ukendtes natur og giver et bud på, hvordan vi kan tilnærme os en forståelse af det mandlige og kvindelige, der ikke er fastlåst i kønnet.

Jens Skou Olsen (JSO): Hvad vil det sige at være mand? Vi synes ikke at være i tvivl om de kvindelige værdier i sanseligheden, omsorgen, det favnende og redebyggeriet. Der er billeder, der toner frem i form af begreber som handlekraft, styrke, aggression og måske også en vis rodløshed – men kan vi nærme os en forståelse af nogle mandlige værdier, som ikke blot er en opposition til kvindelige værdier?

Oleg Koefoed (OK): Der er en kraft i bevægelsen. I spørgsmålet om, hvor vidt den er rodløs eller ej, så tror jeg mere, at det er en bevægelse, som er parat til at ofre rødderne for at kunne bevæge sig. Jeg tror, at vi skal passe på med at se det som modsætninger som for eksempel rodfast som en kvindelig værdi og 'rodløs' som en mandlig værdi. Mandens uro, udfarende kraft og bevægelse er en særlig form for rodløshed, der forholder sig til rødderne hele tiden. Hvis ikke rødderne fandtes, hvis ikke relationen mellem hjemme (rodfast) og udlængsel (rodløshed) var til stede, så ville denne kraft heller ikke være til stede. Det handler om at forlade det kendte og sige 'kom nu venner, nu bliver vi nødt til at gå'. Da Moses førte israelitterne ud af Egypten var det netop en bevægelse fra det kendte i form af slaveri og barnemord og ind i det ukendte. En bevægelse, der krævede mirakler. Moses og israelitterne er her ikke flygtninge, det handler om denne bevægelse, det handler om drøm, om håb, om at finde nye veje sammen.

JSO: Det er altså en bevægelses- eller frihedstrang, der ikke handler om en negativ frihed *fra noget* men snarere en positiv frihed *til noget* - kan vi sige noget om, hvori den består?

OK: Dens styrke ligger bestemt ikke i rødderne som sådan, dens styrke ligger i at være parat til denne bevægelse. Det giver også en helt anden omsorgsfigur, idet den på den ene side er forskellig fra den traditionelt kvindelige omsorgsfigur samtidig med, at den ikke bare kan

afskrives som asocial. Der er tale om en anden socialitet, hvor vi prøver at finde en vej sammen, som er åben for bruddet; hvis du vil gå en anden vej undervejs, så må du gøre det, fordi hvis jeg skal bruge al min tid på at få dig overtalt til, at du skal blive med flokken, så kommer vi ingen vegne. På den måde er der også en insistens i denne bevægelse.

JSO: Hvis denne bevægelsestrang er en grundlæggende mandlig værdi, hvilke konsekvenser har det så for de roller, som vi som mænd bliver tildelt i vores kultur – er der så at sige 'plads til os'? Du er for eksempel kommet til at plante dig selv i et parcelhus på Amager; er det simpelthen et problem, som du hele tiden skal forhandle med dig selv?

OK: Ja, det er det...fuldstændig! Det er et helt konkret hverdagsproblem. Og vi ved det godt.

JSO: Er bindinger i det hele taget noget, som vi mænd i virkeligheden helst var foruden? Vi kunne måske låne et hus, eller komme på besøg en gang imellem, når vi havde lyst?

OK: Måske. Der er jeg personligt set nok spundet for meget ind i nogle ansvarsfigurer, som gør, at jeg har svært ved at svare klart på dit spørgsmål. Og det gælder især, når det handler om børn. Når en mand får børn, så fanger bordet. Det er nok grunden til, at jeg sidder, hvor jeg sidder i dag.

JSO: Det er spændende, at du bringer begrebet 'ansvar' op. Når jeg hører dig sige ordet, så tænker jeg umiddelbart: 'en mand'. Det virker lidt overraskende og måske udsædvanligt at tale om 'en ansvarlig kvinde' – i gamle dage sagde man, at 'det aldrig er en kvindes skyld'. Er ansvar noget, som vi mænd føler, fordi vi netop ikke automatisk gror ud af det fælles rodnet med parcelhuset, børnene og konen; er ansvarlighed en måde for os mænd at komme 'tættere på'?

OK: Ansvarlighed er et feministisk billede. Det er et billede, som er opstået ud af en bestemt oplevelse af ansvarsløshed, som skal kontrolleres...

JSO: ...vil det sige, at dét at føle ansvar dermed i en eller anden grad er en social konstruktion?

OK: Jeg tror, at den bevægelse eller bestemte form for rodløshed, som vi talte om før, den kan af kvinden ses som ansvarsløshed. Ansvarligheden holder manden på plads.

JSO: Har manden midt i denne bevægelses- eller frihedstrang nogle områder, hvor der er tale om mere end en påklistret ansvarlighed? Du talte om børn lige før. Er der her en følelse af rodfæstethed, som ikke er *et ansvar* men derimod *en natur*, en dyb forbundethed?

OK: Det er svært at sige, men jeg oplever det helt klart som en natur. Det er noget, der er for dybt til, at jeg kan gøre noget ved det. Uanset hvor jeg bevægede mig hen, så ville jeg føle mig trukket tilbage igen, i retning af børnene. Jeg vil til enhver tid ønske for mine børn, at de bevæger sig ud i verden, jeg har ikke noget behov for at holde dem til mig, men jeg vil altid føle mig draget af dem.

JSO: I andre kulturer synes manden ikke at være dybt forbundet med børn og familie. Hvis en mand ikke føler sig dybt forbundet med sine børn er der da tale om en karakterbrist eller er der tale om en manglende forbundethed med en kultur – er faderrollen kulturbundet?

OK: Der er sikkert rigtig meget af det, som er kulturbundet, og præcis hvor skillelinjen mellem natur og kultur ligger ved jeg ikke. Men vi skal i vores kultur bevæge os rigtig meget for at komme ud over denne dybe følelse af forbundethed med sine børn.

JSO: En anden slags børn er måske de 'kunstneriske børn', de værker, som mennesker frembringer igennem deres praksis, hvor den så end udfolder sig. Mange kunstnere beskriver deres relation til 'værket' i ord og begreber, der leder tanken hen på forbundetheden med barnet – en dyb relation, omsorg, lytten ind til værkets behov, selvforglemmelse og en formativ stolthed. Hvordan ser du din relation til din skabende praksis som filosof og forfatter?

OK: Der, hvor dét, jeg skriver virkelig er godt, det er som regel små passager. Det er fire takter her og der så at sige. Jeg synes ikke, at det er lykkes mig at lave nogen symfonier endnu, men de er halvdårlige på en god måde! Altså, de er halvdårlige, fordi jeg søger efter noget. Jeg prøver på at arbejde med det, og så lykkes jeg kun delvist med det. Men de er ikke halvdårlige, fordi jeg har accepteret alle kompromiserne på forhånd og bare laver noget, der kan lade sig gøre.

JSO: Hvad betyder det, at noget er 'godt' eller 'dårligt', er det ikke blot et perspektiv? Hvad er der i disse begreber udover ud over en konstatering af, at vi har udfærdiget en dom? Når jeg skaber noget, så forholder jeg mig *ikke-dømmende* så langt af vejen som muligt. Det kan være, at det er noget lort, men jeg lader være med at dømme det! Hvis musikken er opstået gennem en inspiration, så har det på samme måde som et barn sit eget liv og væsen. Kan vi se vores skaberværk som værende immunt overfor begrænsende værdidomme, ganske som et barn eller menneske ikke kan reduceres til blot at være noget godt eller dårligt?

OK: Ja, det tror jeg. Set i det lys er værket 'sig selv' og så kan man på den måde vokse et helt andet sted hen og bagefter kigge tilbage på det og spørge undrende: 'Nå, er det virkelig mig, det har lavet det her...?'

JSO: ...Ja, og igen er det relationen, der er i centrum. Skuespilleren Jørgen Reenberg har udtalt i et interview, at det var de store fiaskoer, der bragte ham videre. Alle succeserne kan han ikke rigtig huske, men fiaskoerne derimod, de var jo de der alma-begivenheder, hvor man er helt nede og vende og selv må finde en eller anden vej tilbage op af hullet igen. Gælder det i virkeligheden om at få lavet nogle solide fiaskoer, skal vi vove os så langt ud i bevægelsen, at vi laver noget lort?

OK: Ja, i den forstand, at det så bliver en slags formålsløst bespænd, og det er jo en meget kulturaliseret forbindelse mellem det maskuline og det feminine. Hvis der i dét 'at spænde ben' kun er benspændet i sig selv, så er vi tilbage i bevægelsen som mandlig værdi. Hvis jeg siger: '...Nu spænder jeg ben for dig...', så er det ikke, fordi det er godt for dig eller mig, men fordi det er godt *i situationen*. Fordi så ved vi ikke, hvad der sker. Og derfor er det godt! Her har den klassisk kvindelige omsorg ingen plads, da vi netop ikke ved, om det vil gå godt eller skidt. I den klassiske omsorg...

JSO: ...Som vel er hele vores pædagogiske projekt...?

OK: ...Netop, i denne omsorg handler det jo om at udforme nogle præcise krav og metoder inden for det kendtes ramme, hvor alle kan være trygge. Du skal ikke gå rundt og spænde ben...

JSO: ...Og så er fokus udelukkende på trygheden, på dét håb, at vi kan være i stand til at lære noget, vokse eller udvikle os uden at risikere os selv. Er det muligt?

OK: Jeg har for nylig sammen med en kollega lavet et eksperiment med en gruppe studerende, hvor vi bevidst ikke fortalte dem, hvad der skulle ske. Vi satser her ved at vi forsøger at lave et undervisningsforløb, som er fuldstændig anderledes, end hvad de er vant til. Og så ser vi hvad der kommer ud i den anden ende. Og i det omfang, vi fik kritik bagefter, fik vi det netop på kommunikationen, det vil sige på vores manglende vilje til at etablere en kendt ramme. Mit svar er 'Fuck kommunikationen!', hvilket er lige det modsatte af at svigte de studerende. Vi siger ikke til den studerende: 'Fuck dig'. Jeg er dybt optaget af mødet med den studerende, og jeg vil meget gerne i en levende dialog her.

JSO: Det, som du beskriver her kan vel netop beskrives som *uansvarlighed!* Du svigter den klassiske pædagogiske dyd om *formidlingen* – om at gøre det svære let tilgængeligt. Den amerikanske sprogfilosof John Searle har udtalt, at forestillingen om *learning without tears* er en kortslutning. Al udvikling og vækst er et slid, det er besværligt, frustrerende og en dybt usikker praksis. Er der i de kreativt skabende praksisser en indbygget uansvarlighed i den grænseoverskridende bevægelse?

OK: Helt klart, det er der selvfølgelig! Jeg havde på et tidspunkt en mærkelig oplevelse, i det jeg skulle skrive en artikel til et lille italiensk forlag. Jeg kiggede i den forbindelse på en fodboldkamp, hvor for eksempel fodboldspilleren Cristiano Ronaldo er fanget i sin virtuositet. På netop dette stykke græs, som fodboldbanen udgør og med netop dette udstyr, der kan han noget, som er virtuost. Det vil sige: han kan foretage sig noget inden for en ramme, som vi kender, på et højt niveau. Her er der ingen grænseoverskridende bevægelse. Samuel Beckett har udtalt, at han ikke ønsker at blive forført af sin egen virtuositet, og det betyder, at virtuositeten ikke blot *ikke* kan sprænge de kendte rammer. Virtuositeten er måske endda direkte farlig for vores skabende praksis.

JSO: Vi kan dermed forstå det virtuose som dét, vi kan magte *indenfor paradigmet* modsat det unikke, som er oversvømmelse, en overskridelse *ud af alle kendte paradigmer*. Det unikke kan dermed vise os dét, vi endnu ikke ved; og vi har ingen mulighed for at genkende eller anerkende det, da vi ikke på nogen mulig måde kender det – det er ukendt for os, som bevægelsen ud i det åbne er det. Kan vi se over på den anden side af virtuositetens fantastiske håndværk og kunnen?

OK: Ja, det kan vi forsøge. Håbet om, at et menneske, der aldrig har skrevet en eneste linje alligevel rejser ud og opdager det enestående, dette håb er til stede i os som en mulighed.

JSO: Jægeren er en kendt mandlig figur...

OK: ...ja, og der ligger i denne kreative bevægelse ud af paradigmet også en nødvendighed af jagt...

JSO: ...men billedet af jægeren holder ikke, da han jo vender hjem til familien med sit bytte. Jægeren er båret af en nytteetik, som den grænseoverskridende bevægelse vel fornægter, da den er egentlig formålsløs? Den skabende kreative kraft har ikke en interesse i sin praksis. Den er ikke-intentionel, og dygtigheden eller virtuositeten er derfor i sin formåls- og målrettethed

en direkte trussel, da den er grænsesættende snarere end grænsebrydende. Spørgsmålet er, hvor vi kan finde plads og råderum til at foretage disse bevægelser? Den tyske psykiater Viktor Frankl beskriver, hvordan han som fange i en tysk koncentrationslejr under 2. verdenskrig alligevel følte en dyb meningsfylde og frihed til at bevæge sig, overskride grænser og blive bevæget. Måske kan vi indadtil, igennem vores indre verdener forbinde os til nogle frirum, hvor vi kan bevæge os frit. Måske er vi begrænsede i vores muligheder eller låst fast en funktion eller rolle *blot fordi vi føler os begrænsede eller låst fast*. Vi skal derfor forsøge at opdage, ikke blot de ydre, eksplicitte rum, men måske især de indre, implicitte rum. De er måske utallige og grænseløse...?

OK: ...Ja, de er kollektive, og derfor viser de sig også i relationen og den fælles handling.

JSO: Hvis vi derfor forsøger at arbejde videre med ideen om indre, ikke-kønsopdelte og grænseløse rum, hvordan skal vi så forholde os til det maskuline og det feminine – ser du dermed ikke en modsætning mellem det maskuline i form af kontrol og handlekraft og det feminine i form af overgivelsen?

OK: Overhovedet ikke. Det er en klassisk kønsberetning, og når man læser den historie kan man jo sagtens forstå, hvorfor den er opstået og hvorfor den er beskrevet, som den er. Men det er en bestemt historie, som knytter sig til en bestemt kulturel sammenhæng...

JSO: ...Er det dermed en falsk modsætning...?

OK: Jeg vil snarere kalde den en *tilfældig* modsætning! Den er ikke nødvendig - men dermed siger jeg ikke, at der inde bagved ligger en modsætning, der er nødvendig. Vi kan, hvis vi går ind i modsætningen og åbner den op se, at den kan sagtens rumme en række forskellige mulige veje. Dem kan vi forfølge, og ud af alle disse forskellige mulige veje kommer der nogen gange én, som kalder på en anden måde at gå til den på – en ukendthed, som vi kan vælge at forfølge eller vige tilbage fra. Er det så en overgivesfigur? Nej det tror jeg ikke. Du skal ikke overgive dig til den, du skal *gå ad den med åbne øjne*, og det er noget af det allersværeste, vi overhovedet kan foretage os. At gå ud i det ukendte og ubestemte uden at lukke øjnene...

JSO: Spørgsmålet er, om vi kan vælge det ukendte fra. Hvis vi påstår, at vi kan gå det ukendte i møde, så siger vi dermed også, at vi kan vælge blive i det kendte...og er det en mulighed? Er vi ikke i mere end én forstand ukendte a priori, idet vi kun kan (gen)kende os selv og hinanden i det ukendtes perspektiv? Jeg opfatter ikke fremtiden som noget, der ikke er ankommet

endnu, jeg ser fremtiden som alt det i dette levende nu, som endnu er skjult for vores søgende blikke. Vi har dermed ikke nogen mulighed for at blive til dét, vi ønsker, idet vi i en eller anden forstand er det allerede. Vi kan ikke gå derhen, hvor vi er i forvejen. Er vi ukendte?

OK: Det er jo noget, som vi kender fra den kreative bevægelse, dette at lige pludselig, så er den der! Lige pludselig, så mærker vi den. Det handler måske også om at udviske afstanden mellem det kendte og det ukendte. Det ukendte kan synes langt væk, men så pludselig er det lige her.

JSO: På samme måde kan begreberne 'mand' og 'kvinde' synes langt fra hinanden; men måske er der heller ikke her tale hverken om modsætninger eller adskilte former – er denne adskillelse af kønnene en illusion?

OK: Adskillelsen er i hvert fald så problematisk, at vi ikke rigtig kan bruge den til noget. Særligt, når man tænker på, hvor meget kraft vi har brugt på det spørgsmål. Hvis vi kigger på de svar, som disse kraftanstrengelser generer, så må vi konstatere, at de ikke rigtig bringer os videre. Vi snyder os selv ved at blive hængende i denne optagethed af en tilsyneladende modsætning mellem kønnene.

JSO: Filosofien har vel traditionelt set undladt at kigge på både køn og race ud fra en erkendelse af, at ideerne og argumenterne i sig selv er i centrum – spørgsmål om køn eller race på de, der får ideerne eller argumenter for dem *er irrelevante*. Det handler i stedet om *gyldighed*, som transcenderer personlige forhold. Har filosofien dermed ret – er hele spørgsmålet om køn en afsporing fra vores interesse i *mennesket* som det, der ligger gemt bag ved kønnene?

OK: Det kan godt være – det kan også være fordi, der er så mange filosoffer der er mænd og som ikke gider bruge tid på spørgsmålet – eller måske er *tingene* bare lige så vigtige som både køn og mennesker.